

Korta beskrivningar av några händelser

Om man gick till skogen en söndag och hämtade mer än ett fång ved i taget så kunde man bli dömd för sabbatsbrott. Om man till exempel tog med en kälke till skogen för att dra hem ett lass "stök" så var det att betrakta som arbete, men tog man bara ett fång, det vill säga, så mycket man själv kunde bära, då ansågs det för att vara för sitt dagliga behov och räknades inte som sabbatsbrott. Exemplet är hämtat från ett mål där änkan Ersson i Härkeberga fick böta för sabbatsbrott.

Det kostade 24 skillingar Banco i böter och sex riksdaler i rättegångskostnad att i vittnens närvaro och kalla änkan Ulrica von Moltzer i Hacksta för "sacramentskade tiufkiäring". Det fick nämndemannen Bernhard Sundell erfara år 1857. Det hjälpte inte heller att återkalla uttalandet inför tinget. Det låter dyrt med tanke på att det nog låg en hel del i uttalandet. Ulrica hade nämligen skickat ut sin dräng att hämta talltimmer i grannens skog.

"Äfventyrligt spel om penningar" var förbjudet. Detta till trots hade en skeppare, en trädgårdsmästare, en skraddare, en fiskare och två bönder i ett större samkväm på annandag jul i år 1857 på Eka gård Lillkyrka socken spelat kort om ansevliga summor. Kortspelet som de ägnade sig åt var "Kortom". Det blev ännu större summor i omlopp för böterna för var och en av spelarna uppgick till tre riksdaler för att ha spelat och 25 riksdaler för sabbatsbrott. Böterna fördelades "tveskiftes", dvs. hälften till angivaren och hälften till Allmänna Barnhuset i Stockholm. Spelet "Kortom" gick till så att en person som kallades Tادلة, ger fyra kort till var och en av de övriga spelarna. Dessa spelare värderar sina kort och satsar ett större eller mindre belopp. Därefter tar Tادلة själv fyra kort och visar dessa. Om Tادلةns kort är av högre värde vinner han i annat fall förlorar han mot de av medspelarna som har kort med högre värde. Kortens värde bestämdes både av färgen och siffran.

Ett annat exempel på sabbatsbrott är när bonden Gustaf Andersson i Eneby, Löt blir instämd till tinget för att han arbetat på juldagen. Motiveringen till brottet har en härlig formulering: "På juldagen förrättat sådant arbete som uppskof låta kunde". Landsfiscalen Philip Kindborg som bodde i grannbyn Hummelsta i Löt var tvungen att agera på tjänstens vägnar och instämma Gustaf eftersom det hade kommit en anmälan från två av Gustafs grannar som han uppenbarligen inte var bästa vän med. Det som Gustaf påstods hade gjort var att han hade lastat ved på sin gård. Gustaf nekade till sabbatsbrott men beskrev vad han hade gjort och det var att han, hade tagit av kälkarna och lagt ner på marken ett lass stök som han hemfört från skogen kvällen innan, det vill säga julaftonskvällen. Arbetet hade inte pågått mer än några minuter. Rätten ansåg inte att ett sådant litet arbete kunde hänföras till sabbatsbrott utan frikände Gustaf.

I skörby bygata i Hacksta gick en vårväll två drängar. De var lediga efter dagens avslutade arbete. Det var Anders och Gustaf som var på väg bort till korsvägen mot Fånöö, där ungdomarna ibland samlades. Anders och Gustaf kände sig fria och lediga efter dagens avslutade arbete och skojade och smågnabbades och skuffades litet lätt. Knuffarna och slagen blev dock hårdare och hårdare och till slut blev det inte bara på skoj utan Anders började bli arg. Gustaf märkte det och fortsatte att retas med honom genom att säga: "Anders, vet du varför du är så rödhårig? Jo, det är för att du är gjord i solnedgången." Det tog den starkt rödhåriga Anders som en förolämpning och drämde till Gustaf med full kraft. Gustaf hann parera slaget någorlunda men fick ändå en kraftig smäll mot huvudet så att han blev sängliggande med huvudvärk i några dagar. Smågnabbet slutade därför i tingsrätten med böter för misshandel som påföljd.

Rusthållaren Pettersson i Kysinge, Husby Sjutolft hade förlorat en sugga. Den hade blivit överkörd av grannens son Lars Gustafsson. Lars hade i sakta lunk kört hem ett lass med kornkärvar från åkern då han plötsligt kände en knyck. Kärran gick sedan länge på ett hjul så att han nästan trodde att den skulle stjälpas omkull. Pettersson stämde Lars inför tinget för "att medelst ovarsamt körande öfverkört ett Pettersson tillhörigt svinkreatur, hvilket deraf dött". Lars nekade till att han hade kört ovarsamt och han berättade inför tinget att han inte sett något svinkreatur när han körde in säden. Dessutom, menade Lars, att det enligt Husby Sjutolft fastställda byordning var förbjudet att släppa ut svinen under den period när säden skulle köras in. Han hänvisade till §31 i byordningen, som lød: "*Alt ifrån kälen går utur Jorden, til thes den åter kälad warder, böra Swinen wara ringade, och skola de ändå, när Säden inköres wara instängda eller utur vägen, hvar som häremot bryter plikte för hwart Swin 4 öre Silfvermynt*". Båda parterna lät inkalla vittnen till händelsen. Alla var överens om att suggan hade blivit överkörd av Lars' sädeslass där hjulet hade kört över ena frambenet och därefter snett över halsen så

att suggan omedelbart avlidit. Pettersson yrkade ersättning för suggan som värderades till tio riksdaler, dessutom ansåg han att suggans tre veckor gamla kulingar led skada. Inget av vittnena ansåg att Lars hade kört ovarsamt. Händelsen bedömdes som en olycka och Lars friades från ansvar. Rätten ansåg att Pettersson själva hade vållat olyckan genom att inte, i enlighet med byordningen, hålla suggan instängd.

Tre drängar hade natten mellan måndagen den elfte och tisdagen den tolfte september 1848 pallat två kappar äpplen (ca 10 liter) vid Hornö gård i Vallby. De blev ertappade, igenkända och instämda till tinget och dömdes för snatteri till åtta shillingar Banco vardera. Om de saknade medel att betala böterna så omvandlades böterna till sju dagars fängelse på vatten och bröd. Det kunde alltså bli en veckas fängelse för att ha pallat äpplen!

Kyrkoherden i Hacksta och Löt församlingar, Johan Niclas Holmgren, var en mycket färgstark person. Han var liksom pastor Blomberg i Villberga minst sagt nitisk. Han tyckte att församlingsborna hade alldeles för dåliga kristendomskunskaper och att höja deras kunskaper om Guds ord var hans stora mål. Han var dock inte alltid så smidig i sina kontakter med vare sig församlingsborna eller med andra ämbetsmän. Kyrkoherde Holmgren hade med Länsman Holmstrand (som dessutom bodde i Löt) en verbal "holmgång" i tinget under 1845 och 1846. Det är sida upp och sida ner med otidigheter och beskyllningar från båda sidor, inlindade i formuleringar som är av det avancerade slaget. (Alla bilagorna finns i original i domboken).

Holmgren införde ett nytt sätt att höja församlingens kristendomskunskaper. Det var genom att förutom högmässan som hölls i kyrkan klockan elva på söndagarna, dessutom hålla en två timmars "bibelförklaring" med början klockan femton på söndagseftermiddagarna. Församlingsborna kände sig tvingade att närvara och beklagade sig mycket sinsemellan men vågade inte ta upp frågan med kyrkoherden. Att sitta ytterligare två timmar i kyrkan samma dag var för mycket för många. Att hålla sig vaken var ett problem, men det kunde man hjälpas åt med. Värre var det med naturbehoven. Verkliga eller påhittade, var de ett utomordentligt skäl för att smita ut ur kyrkan en stund. Detta genomskådades av Holmgren som beordrade kyrkvaktmästaren Eric Hjort att vakta vid dörren och inte släppa ut någon under bibelförklaringen. Stackars Hjort, han fick ett besvärligt uppdrag som han löste på sitt eget vis. För att slippa stå till svars för Holmgrens ideér, som han ogillade, och förklara för sina grannar och församlingsbor att de inte fick gå ut ur kyrkan trots att de hade trängande behov så låste han helt sonika kyrkdörren. Från utsidan! Därutänför satt han sedan och väntade tills Holmgren från insidan meddelade att "bibelförklaringen" var slut och församlingen kunde släppas ut. Holmgren drog på sig ett antal anmälningar och blev suspenderad från tjänsten av domkapitlet, första gången år 1851. Det skulle bli två gånger till innan han slutligen avsattes 1862.